

SURİYE'DE İDLİB-FIRAT'IN DOĞUSU İLİŞKİSİ

Oytun Orhan

Levant Çalışmaları
Koordinatörü, ORSAM

“

Rejim güçlerinin Kasım 2019'dan Şubat 2020 başına kadar yürüttüğü askeri operasyonlar neticesinde 500 binin üzerinde Suriyeli Türkiye sınırına doğru akın etmiştir. Bu da Türkiye'nin sınırlarında dünyanın en ağır insani krizlerinden birinin yaşanmasına neden olmaktadır.

”

Suriye krizinin çözümü için Türkiye, Rusya ve İran garantörlüğünde yürütülen Astana Süreci, Suriye'deki çatışmaların seviyesinde ciddi düşüş sağlamıştır. Ancak, Astana süreci sahadaki güç dengelerinin değişimi bakımından Şam'ın lehine bir tablonun ortaya çıkmasına da neden olmuştur. Suriye rejimi tarafından Rusya hava ve İran'ın kara gücü desteği altında sırayla İdlib dışında kalan tüm çatışmasızlık bölgeleri ele geçirilmiştir. Bu askeri operasyonlar neticesinde söz konusu bölgelerde rejim kontrolü altında yaşamak istemeyen yüzbinlerce sivil ve silahlı Suriyeli, İdlib ve Türkiye'nin kontrolü altındaki bölgelere transfer edilmiştir. Diğer tüm muhalif cepeleri ele geçiren rejim açısından artık sorun İdlib cebine hapsedilmiştir. Bu süreç sonunda küçük bir alana sahip olan İdlib çatışmasızlık bölgesi, 3 milyonun üzerinde sivil ve tahminen 50 binin üzerinde silahlı militanın yaşadığı bir alan haline gelmiştir. 9 yıllık iç savaşta kendisine karşı olan tüm sivil ve askeri unsurları İdlib'e sıkıştırmayı başaran rejim için savaşın son sahnesi İdlib'de yaşanacaktır. Rejim kendi bekası ve güvenliğini İdlib'i de kontrol altına alarak garanti altına alacağını düşünmektedir. Bu nedenle Şam; İdlib ve genel anlamda Suriye krizi için askeri çözümü öncelmiş ve bunun için Rusya'ya baskı uygulamıştır. Zira rejim güçlerinin Rusya hava desteği olmadan İdlib'de ilerleme kaydetmesinin pek mümkün olmadığı söylenebilir.

İdlib'de Dengeler Değişiyor

İdlib meselesi Türkiye açısından da hayati önem taşımaktadır. Çün-

kü, İdlib'e dönük her askeri hamle Türkiye üzerinde doğrudan sonuçlar yaratmaktadır. Söz konusu etkilerin başında hava saldırılarından ve çatışmalardan kaçan yüzbinlerce Suriyeli gelmektedir. Rejim güçlerinin Kasım 2019'dan Şubat 2020 başına kadar yürüttüğü askeri operasyonlar neticesinde 500 binin üzerinde Suriyeli Türkiye sınırına doğru akın etmiştir. Bu da Türkiye'nin sınırlarında dünyanın en ağır insani krizlerinden birinin yaşanmasına neden olmaktadır.

Türkiye, ilgili devlet kurumları ve sivil toplum kuruluşları vasıtası ile hem insani krizi aşmaya hem de sorunu Suriye toprakları içinde çözmeye çalışmaktadır. Türkiye için İdlib'le bağlantılı ikinci önemli kaygı unsuru ise TSK'nın kurduğu 12 gözlem noktası ve buradaki Türk askerlerinin güvenliği olmuştur. Rejimin daha önceki operasyonları neticesinde Morek'te bulunan 9 numaralı TSK gözlem noktası rejim güçlerinin kontrol ettiği alanların arasında kalmıştır. Rejimin son operasyonları neticesinde Sırman'daki 8 numaralı gözlem noktası yine aynı pozisyona girmiştir. Tel Tukan ve Zaviye'deki gözlem noktaları da çevrelenme tehdidi ile karşı karşıyadır. Bu gelişmeler neticesinde Türkiye ve Rusya bir araya gelerek gözlem noktalarının güvenliğini garanti altına alacak güvenlik düzenlemeleri gerçekleştirmiştir. Ancak, rejimin operasyonlarını devam ettirmesi; diğer gözlem noktalarının da aynı kaderi yaşaması, sahada bir kazanın yaşanması ve daha önemlisi gözlem noktalarının işlevini yitirmesi riskini beraberinde getirmektedir.

Esasen Türkiye ve Rusya arasında imzalanan Soçi Mutabakatı çerçevesinde rejim ve muhalifler arasında ateşkes sağlanması ve iki garantör ülke olarak Türkiye ve Rusya'nın bu ateşkesi denetlemesi ve garanti etmesi gerekmektedir. Aynı anlaşmaya göre İdlib'in çevresinde yer alan yaklaşık 15 km'lik derinlikteki bir hattan tüm radikal grupların çekilmesini öngörülmektedir. Radikal grupların ve tüm ağır silahların bölgeden çekilmesinin sağlanması Türkiye'nin sorumluluğundadır. Türkiye ağır silahların çekilmesi konusundaki sorumluluğunu yerine getirmiş olmasına rağmen radikal gruplar üzerinde kontrol sahibi olmadığı için Heyet Tahrir Şam (HTŞ) ve onunla bağlantılı bazı grupların bölgeden tamamen çekilmesi sağlanamamıştır. Rusya tarafı da Soçi Anlaşması'nın terör gruplarını kapsamadığını ve bölgedeki HTŞ varlığını öne sürerek askeri operasyonlara devam etmektedir. Rejim güçleri bir önceki operasyon dalgası sırasında M-5 otoyolu üzerinde yer alan Han Şeyhun ilçesini ele geçirmiştir. Kasım 2019'da başlayan yeni dalga operasyonların merkezinde ise yine M-5 otoyolu üzerinde yer alan kritik Marat el-Numan kasabası yer almaktadır. Ocak 2020 itibarıyla şehir sivillerden arındırıldı ve 28 Ocak'ta rejim güçlerinin kontrolüne geçmiştir.

Rusya'nın Fırat'ın Doğusundaki Sorumluluğu

Fırat'ın doğusunda da esasen İdlib'e benzer bir denklem söz konusudur. Hatta Barış Pınarı Operasyonu sonrasında Türkiye ve Rusya'nın Fırat'ın doğusundaki düzenlemeler

için imzaladığı anlaşmanın adı da yine Soçi Mutabakatı'dır. Bu mutabakata göre Fırat Nehri'nden Irak sınırına kadar tüm Türkiye-Suriye sınırı boyunca YPG'den arındırılmış bir güvenli bölge oluşturulmasına karar verilmiştir. Türkiye Barış Pınarı Harekâtı ile Tel Abyad ve Ras el-Ayn arasında kalan hattı kendisi YPG'den temizlemiş ve denetimi altına almıştır. Ancak bu bölgenin batısı ve doğusunda kalan 32 km'lik hat halen YPG kontrolü altında kalmaya devam etmiştir. 2. Soçi Mutabakatı uyarınca bu kez Rusya tarafının, oluşturulması planlanan güvenli bölgedeki terör örgütü YPG/PKK'yı güneye doğru çekilmeye ikna etmesi/zorlaması ge-

rekmetedir. Ancak, aradan aylar geçmiş olmasına ve Rusya Savunma Bakanlığı'nın "YPG militanları geri çekildi" açıklamasına rağmen bölgenin halen sivil ve askeri olarak YPG denetiminde olduğu görülmektedir. Türk ve Rus ordularının 10 km'lik hat içinde gerçekleştirdikleri ortak devriyeler de bölgenin YPG'den arındırılmasını sağlamamışsa da en azından bu devriyeler sayesinde bölgedeki YPG varlığının devam ettiği tespit edilebilmektedir.

İdlib'de savunma pozisyonunda olan ve statükoyu korumaya çalışan taraf Türkiye'dir. Rusya ise İdlib'de Türkiye'yi sorumluluğunu yerine getirmediği argümanı üze-

rinden baskı altına almaktadır. Fırat'ın doğusunda Türkiye statükodan rahatsız ve Rusya'dan taahhütlerini yerine getirmesini beklemektedir. Rusya ise Türkiye'nin askeri operasyonuna gerek kalmaksızın diyalog yoluyla YPG'nin bölgedeki sivil-askeri yapılarına çözüm bulmaya çalışmaktadır. Burada YPG'ye karşı güç kullanması neredeyse imkânsız olan Rusya'nın hedefi, rejim ve YPG arasında arabuluculuk yaparak taraflar arasında bir siyasi çözüme varılmasını sağlamaktır. Ancak bu çabalar da YPG'nin özerklik, bağımsız güvenlik yapılanması gibi talepleri nedeniyle sonuçsuz kalmaktadır. Şimdiye kadar rejim ve YPG arasında imzalanan güvenlik anlaşmaları ile Rus ordusu ve rejim güçleri zayıf da olsa YPG bölgelerine girmeye başlamıştır. Bu kapsamda Rus ordusu Kamışlı'daki havaalanında bir askeri üs kurma çabasına girişti ve hava savunma sistemleri dahil buradaki askeri varlığını artırmaya çalışmaktadır. Rejim güçleri de güvenlik anlaşmalarının sunduğu fırsattan istifade ederek Ayn el-Arap (Kobane), Ain İssa, Tel Temir, Kamışlı gibi bölgelere zayıf da olsa askerlerini sokma imkânı elde etmiştir. Dolayısıyla 2. Soçi Mutabakatı sonrasında olan YPG'nin bölgeden çekilmesi değil; ancak Barış Pınarı öncesinde bölgedeki tek güç olan YPG'nin otoritesinin bir kısmını Rusya ve rejim ile paylaşmak durumunda kalmasıdır. YPG'yi buna iten ise Türkiye'nin askeri baskısı olmuştur. Zira YPG bölgeye Rusya ve rejim güçlerini sokup bayraklarını dalgalandırarak Türkiye'nin doğu-batı yönlü askeri hamlelerine set çekmeye çalışmaktadır.

“
Türkiye, Barış Pınarı bölgesinde güvenliğin sağlanması ve sivil-güvenlik yapılanmasının kurulmasına odaklanmış durumdadır. Çok da uzun olmayan bir vadede Türkiye, YPG üzerindeki baskını yeniden artıracak; terör örgütünün bölgeden çekilmediğini ve Rusya'nın anlaşmadaki sorumluluğunu yerine getirmediğini öne sürecektir.
”

YPG'nin bu beklentisi kısa vade için sonuç verebilir. Türkiye de şimdilik 2. Soçi Mutabakatının uygulanması konusunda Rusya üzerinde çok büyük bir baskı uygulamamaktadır. Türkiye, Barış Pınarı bölgesinde güvenliğin sağlanması ve sivil-güvenlik yapılanmasının kurulmasına odaklanmış durumdadır. Çok da uzun olmayan bir vadede Türkiye, YPG üzerindeki baskını yeniden artıracak; terör örgütünün bölgeden çekilmediğini ve Rusya'nın anlaşmadaki sorumluluğunu yerine getirmediğini öne sürecektir. Ancak, Türkiye'nin eli Rusya'nın İdlib'de olduğu kadar rahat değildir. Zira Türkiye'nin askeri hamlelerini genişletmesinin önündeki engellerin başında Rusya'dan ziyade ABD ve Avrupa gelmektedir. Normal şartlarda böyle bir askeri operasyonun Türkiye ve Rusya arasında gerginliği tırmandıracağı beklentisinden hareketle Batı tarafından desteklenmesi beklenebilir. Bu noktada, YPG konusunda hassasiyet geliştiren Batı, Türkiye'nin güç kullanımına karşı duracaktır. Ayrıca, Rusya İdlib'de hava sahasını kontrol ettiği için

askeri üstünlüğe sahip durumdadır. Ancak, Türkiye'nin, Fırat'ın doğusunda hava sahasının kullanımını da Rusya ve ABD ile koordine etmesi gerekmektedir. Türkiye'nin askeri hamlelerini zorlaştıran bütün bu faktörlere rağmen Türkiye açısından YPG tehdidi yaşamsal önemde ve Türkiye her türlü bedeli ödemeye hazır bir görüntü içindedir. Dolayısıyla, her halükârda daha önce ABD ile birlikte güvenli bölge kurma sürecinde olduğu gibi Türkiye zaman içinde Rusya üzerinde de baskıyı artırabilir.

Suriye'de askeri hamlelerin atıldığı sürece paralel olarak siyasi çözüm konusunda da ilerleme kaydedilmeye çalışılıyor. Bu kapsamda muhalifler, rejim ve BM'nin önerdiği 50'şer isimden oluşturulan Suriye Anayasa Komitesi ilk toplantılarını 2019 yılının son aylarında Cenevre'de gerçekleştirdi. Bu toplantılarda bir ilerleme kaydedilemedi. Rejim kanadı halen askeri çözümü öncelendiği için siyasi çözüm yolunu zaman ve meşruiyet kazanma aracı olarak görüyor. Rejim İdlib'i ele geçirip masadaki pozisyonunu daha da güçlendirmek ve ufak siyasi tavizlerle yoluna devam etmeyi hedeflemekte. Bu nedenle rejim güçleri İdlib'de askeri çözümün mümkün olmadığını anlayana kadar siyasi çözüm konusunda gerçek bir ilerleme sağlanmasını beklemek fazla iyimserlik olabilir. Siyasi çözüm masasında diğer bir önemli konu Batı ve Rusya'nın YPG'yi sürece dahil etme girişimleri olabilir. Bu da Türkiye açısından kabul edilemez bir talep. YPG'nin içinde yer aldığı bir süreçte Türkiye'nin masada olmayacağı çok rahat bir şekilde söylenebilir. ■